

שער לאקדמיה – תשפ"ג סמסטר ב'

שם קורס בעברית: מבוא לעולם עירוני

שם הקורס באנגלית: Introduction to Urban Geography

מספר הקורס: 520.5.1061

אופן הוראה: שיעור

מספר שעות שיעור: 65

מרצה: ד"ר מאיסה תותרי

המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי

יעדי ההוראה:

הקורס עוסק ביסודות הלימודים העירוניים ובהיכרות עם מונחי יסוד בגיאוגרפיה העירונית ובסביבה הבנויה. בסיום הקורס, יחזיקו הסטודנטים במילון מונחים מתחום העיר והגיאוגרפיה העירונית ובכלים בסיסיים להבנת תהליכים עירוניים, לניתוח תופעות עירוניות ולהבנת הסביבה העירונית. במהלך הקורס יסקרו הסטודנטים את ההיסטוריה של העיר, ילמדו תיאוריות של מערכות ערים וישוברים ושל הארגון הפנימי של העיר. הסטודנטים יכירו מגוון היבטים של העירוניות, לרבות היסודות הכלכליים והחברתיים של העיר, היבטים קוגניטיביים וחוויתיים של תפיסת המרחב העירוני ודינאמיקה של מערכות מסחר ומגורים. כמו כן, ירכשו התלמידים כלים להבנת ההשפעות של הגלובליזציה על מערכות ערים ועל אורח החיים העירוני. לצד החלק התיאורטי, ילמדו התלמידים להכיר היבטים בגאוגרפיה העירונית של ישראל ובדינמיקה שלה. הם יכירו את המבנה של צורות היישוב השונות וילמדו לזהות את טביעת האצבע האופיינית לתופעות ותהליכים מרכזיים.

פרשיות לימודים:

נושא	תכנים עיקריים	חמרי רקע וביבליוגרפיה
1	<p>מבוא</p> <ul style="list-style-type: none"> - הגידול בשיעורי העיר. הבדלים בקצב ובשיעור העיר בין אירופה וצפון אמריקה לבין אסיה ואפריקה. - הקשר בין גידול האוכלוסיה לבין גידול שיעורי העיר: האם העיר הוא תוצאה מגידול האוכלוסיה או גורם לה? - המהפכות העירוניות: הראשונה (החקלאית), השנייה (התעשייתית), השלישית (אורבניות כאורח חיים). 	<p>Pacione, 2005. Curry, 2008</p> <p>לואיס ממפורד, 1961, "העיר בהיסטוריה": פרק 2 - "התגבשותה של העיר", עמ' 17-32. פרק 4 - "אופיה של העיר העתיקה", עמ' 59-74.</p>
2	<p>מערכות ערים: נקודת המבט של הגיאוגרפיה הכמותית והגיאוגרפיה הכלכלית על מערכות ערים.</p> <p>אינדוקציה ודדוקציה במחקר הגיאוגרפי העירוני.</p> <p>מודלים של מערכות ערים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מודל סופר-אימפוזיציה של Harris and Ullman - התפלגות גודלי ערים (Jefferson + Zipf) - תורת המקומות המרכזיים (Christaller + Lösch + Isard) - דגם התפתחותי קולוניאליסטי (Taaffe, Morrill, and Gould) - הדגם המרכנטיסטי (Vance) 	<p>Pacione, M. 2005 (2nd edition). Urban geography, London: Routledge</p> <p>אלישע אפרת, 2002, גאוגרפיה עירונית, הוצאת אחיאסף: תל אביב.</p>

נושא	תכנים עיקריים	חמרי רקע וביבליוגרפיה
3	<p>אסכולת שיקגו והמבנה הפנימי של העיר נקודת המבט הסוציולוגית של אסכולת שיקגו. מהותה של האקולוגיה העירונית. תהליכים מרחביים על פי אסכולת שיקגו: סגרגציה, פלישה והורשה.</p> <p>מודלים של מבנה עירוני: - תורת החיגור העירוני של בורג'ס - מודל הגזרות העירוניות של הויט - מודל המרכזים העירוניים של האריס ואולמן - אקולוגיית הגורמים העירוניים.</p>	<p>Pacione, M. 2005 (2nd edition). Urban geography, London: Routledge</p> <p>רוברט פארק (1925/2004) העיר: הצעות לחקירת ההתנהגות האנושית בסביבה האורבנית, בתוך: אורבניזם: הסוציולוגיה של העיר המודרנית, הוצאת רסלינג</p>
4	<p>החיים החברתיים תהליכי הדרה מרחביים: הדרה כלכלית, הדרה אתנית מנגונו הדרה סגרגציה מרחבית וסוגיה. אבחנה בין כוחות חיצוניים (הדרה) לבין כוחות פנימיים (הסתגרות). מודל הסגרגציה המרחבית של שלינג Schelling. פרס נובל בכלכלה. קהילות שער: הסתגרות תוך הדרה.</p>	<p>Pacione, 2005</p>
5	<p>מהעיר התעשייתית לעיר הפוסט תעשייתית תהליכי הפרבור בעיר הצפון אמריקאית והאירופית. הבסיס הכלכלי לתהליכי פרבור. המשמעויות החברתיות והסביבתיות של הפרבור.</p>	<p>ברגר, תמר (2016) אוטוטופיה. הוצאת קו אדום.</p>
6	<p>העיר הישראלית ותכנונה: תפקיד השיכון הציבורי השיכון הציבורי כרעיון וכמרכיב בפיתוח המרחב, בערים אירופיות ובישראל</p>	<p>טוביה, מרים ובונה, מיכאל (1999) בניין הארץ: שיכונים בשנות החמישים, הוצאת הקיבוץ המאוחד.</p>
7	<p>המע"ר, מרכז העסקים הראשי מאפייני מע"ר, אינדקס המע"ר, מדידת עצמת מע"ר, תזוזת המע"ר (חזית הנסיגה וחזית ההתקדמות), ההבדלים בין קו הרקיע של העיר הצפון אמריקאית לבין העיר האירופית.</p>	
8	<p>התפתחות המרחב העירוני בישראל התפתחות היסטורית של העיר ורכיבי הסביבה הבנויה בישראל. יחסי גומלין בין ישובים עירוניים לסביבתם ובין ערים במרחב המטרופוליני. מודלים של מערכות ערים. מודלים של מבנה פנימי של עיר. מושבות שהופכות לערים, צורות פיתוח בהתאם לתקופות זמן. יחסי מרכז ופריפריה. פערים במרחב.</p>	<p>אפרת, צבי (2001) הפרוייקט הישראלי: בניה ואדריכלות, 1948-1973. תל אביב: מוזיאון תל אביב לאדריכלות. 2 כרכים (לא מופיע באתר).</p> <p>קלינמן, ר., בן אריה, י. וגלעדי, ד.: ראשיתה של נתניה כמושבה חקלאית (1928-1933), מתוך: ספר נתניה, בעריכת אבשלום שמואלי ומשה ברור, עם עובד 1982.</p>
9	<p>שיקום עירוני התיאוריה והפרקטיקה של מנגנוני שיקום עירוני במהלך המאה העשרים. שלושה דורות של שיקום עירוני.</p>	<p>נעמי כרמון (1997) שיקום עירוני: שלושה דורות של מדיניות והדגמתה בשכונות תל אביב. מתוך: מחקרי תל-אביב - יפו; תהליכים חברתיים ומדיניות ציבורית. כרך שני. העורכים: דוד נחמיאס, גילה מנחם</p>
10	<p>ג'נטריפיקציה תהליכי התחדשות במרכזי ערים פוסט-תעשייתיות. תיאוריות של ג'נטריפיקציה: צד הצרכנים, צד ה"יצרנים". שלביות בג'נטריפיקציה.</p>	

נושא	תכנים עיקריים	חמרי רקע וביבליוגרפיה
11	גלובליזציה וגיאוגרפיה של העיר העיר בעידן הגלובלי: ערי עולם ומאפייניהן. יחסי עיר-מדינה. עירוניות כאורח חיים. שינויים בדמוגרפיה העירונית בתחילת שנות ה-2000.	אריה שחר (2000) כפר גלובלי? עיר גלובלית! פנים 12.
12	המרחב העירוני בישראל: ערים ערביות, יישובים ערביים – ומידת השתלבותם במרחב העירוני הישראלי ההיסטוריה של ערים ערביות ומשמעותה בעירוניות העכשווית. הסדר העירוני הערבי. תכנון ופיתוח ביישובים ערביים. בעיות סביבתיות וחברתיות	Totry-Fakoury, M., Alfasi, N., (2017) From abstract principles to specific urban order: Applying complexity theory for analyzing Arab-Palestinian towns in Israel, <i>Cities</i> 62, 28-40.
13	המרחב העירוני בישראל: שכונות חרדיות האוכלוסיה החרדית היא עירונית במהותה. מהם המאפיינים החברתיים-מרחביים של העירוניות החרדית ואיך משתלבת האוכלוסייה הזו בתהליכים עירוניים מרכזיים?	שלומית פלינט, נורית אלפסי ויצחק בננסון, 2010, דומים ושונים: מיקרו-סגרגציה של חרדים במרכז ירושלים, <u>סוציולוגיה ישראלית</u> יב (1), 81-110

דרישות והרכב ציון הקורס

משקל בציון הסופי ** (יש למחוק את המיותר)	
נוכחות	- % _____ $X_{\text{חובה}}$ _____ בחירה
בחנים ***	- % _____
עבודות	- % _____ 40
מבחנים	- % _____ 60
סיורים	- % _____
סה"כ	- 100%

ציון עובר 60

עברית

- אפרת, אלישע (2002), גיאוגרפיה עירונית: יסודות. תל אביב: הוצאת ספרים אחיאסף
- אפרת, צבי (2004) הפרוייקט הישראלי.
ברגר, תמר (2016) אוטוטופיה. הוצאת קו אדום.
- ג'יין ג'יקובס (1961/2008) שימושים במדרכות: מגע, בתוך: מותן וחייהן של ערים אמריקאיות גדולות, הוצאת בבל (מופיע באתר הקורס)
טוביה, מרים ובונה, מיכאל (1999) בניין הארץ: שיכונים בשנות החמישים, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- ממפורד, לואיס (1961) התגבשותה של העיר, מתוך העיר בהיסטוריה עמ' 17-32. תרגום:
<http://www.sadnafrenkel.co.il/mumford.html>
- עזריהו, מעוז (2009), שינקין: 'הוא לא רק רחוב אלא מקום, מיצג אנושי', בתוך: תל אביב: העיר ה(א)מיתית, עמ' 192-22.
- עזריהו, מעוז (2005) חלון הראווה: רחוב דיזנגוף, בתוך: תל אביב: העיר ה(א)מיתית, מיתוגרפיה היסטורית, מכון בן גוריון, אוניברסיטת בן גוריון בנגב.
- פארק, רוברט (1925/2004) העיר: הצעות לחקירת ההתנהגות האנושית בסביבה האורבנית, בתוך: אורבניזם: הסוציולוגיה של העיר המודרנית, הוצאת רסלינג.
- שלומית פלינט, נורית אלפסי ויצחק בננסון, 2010, דומים ושונים: מיקרו-סגרגציה של חרדים במרכז ירושלים, סוציולוגיה ישראלית יב (1), 81-110.
- שחר, אריה (2000) כפר גלובלי? עיר גלובלית! פנים 12.

אנגלית

- Birch Eugenie L. (2005) who Lives Downtown, The Brookline Institute
- Curry, Andrew (2008) Gobekli Tepe: The world's first temple, Smithsonian magazine 3, 1-4.
- Dudley, M. (2001). Sprawl as strategy. *Journal of Planning Education and Research*, 21, 52-63.
- Pacione, M. 2005 (2nd edition). *Urban geography*, London: Routledge
- Stone, C.N. (1993). Urban regimes and the capacity to govern: a political-economy approach. *Journal of Urban Affairs*, 15(1), 1-28.
- Totry-Fakoury, M., Alfasi, N., (2017) From abstract principles to specific urban order: Applying complexity theory for analyzing Arab-Palestinian towns in Israel, *Cities* 62, 28-40.
- Eran Razin & Igal Charney (2015) Metropolitan dynamics in Israel: an emerging "metropolitan island state"?, *Urban Geography*, 36:8, 1131-1148, DOI: 10.1080/02723638.2015.1096117
- Relph, Edward (1976) *Place and placelessness*, London: Pion (HT 166.R35)

The Academic Secretariat
The Pre-Academic Center
Ben-Gurion University of the Negev

המזכירות האקדמית
המרכז ללימודים קדם אקדמיים
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

السكرتارية الأكاديمية
مركز الدراسات ما قبل التعليم الأكاديمي
جامعة بن غوريون في النقب

אין לשנות את מרכיבי הציון הסופי במהלך הסמסטר.
על המורה להודיע מראש על סוג הבחנים ומועדם.

**
